

РОМАН М. П. АРЦИБАШЕВА „САНІН” ПЕРЕД СУДОМ КРИТИКИ

Доп. – ст. викл. Жиленко І.Р.

Роман М. П. Арцибашева „Санін” був надрукований у 1907 р. в журналі „Современный мир” і зразу викликав справжню бурю не тільки в критиці, але й у широких громадських колах. Роман був затаврований як порнографічний, а письменник звинувачений у проповіді аморалізму та сексуальної розбещеності. Але деякі авторитетні письменники і критики спокійно сприйняли твір і не вбачали в ньому одіозного явища. Того ж року „Санін” вийшов окремим виданням, а незабаром у перекладі багатьма іноземними мовами був опублікований у Франції, Німеччині, Італії, Бельгії, Данії, Болгарії, Угорщині та Японії. Як у Росії, так і за кордоном поширення роману супроводжувалося судовими процесами, скандалами і заборонами. В Росії проти письменника порушили так званий „літературний процес”, проти якого активно виступав Горький. Зустрівши суворою критикою роман, він, однак, визнав, що „в „Саніне” есть талантливые страницы”. Цікаво, що у 1908 р. мюнхенська прокуратура добивалася заборони „Саніна”, а через чотири місяці винесла такий вердикт: „...поэтическое произведение высокого культурно-исторического значения, которое в истории русской литературы займет свое почетное место наряду с шедеврами Гоголя, Тургенева, Достоевского и Гончарова”.

У радянські часи роман Арцибашева „Санін” не перевідавався й не вивчався. Після тривалої перерви твір був опублікований лише 1990 р. Науково-критичну літературу з історії вивчення роману можна згрупувати в три періоди.

Перший період (з часу виходу „Саніна” (1907 р.) до 1917 р.) – це час гострої полеміки навколо роману, звинувачення автора в проповіді порнографії, індивідуалізму, ідей Ніцше. Марксистська критика (А. Луначарський, В. Воронський, Л. Троцький, М. Ольмінський) вбачала в романі прояв деградації буржуазної моралі, а в його авторові – представника

антиреволюційної літератури, зрадника інтересів народу. Твір засуджували як аморальний критики-народники, церковні діячі, педагоги, лікарі. Але були й такі письменники і критики, які позитивно оцінили роман. О. Блок вважав, що „Санін” – це гімн „свободной и чистой страсти”, і протипоставив його „бесполой литературе” письменників „Знания” на чолі з М. Горьким. Ю. Александрович назвав твір „ультрареалистическим”, а І. Баранов висловив думку, що в образі Саніна автор змалював тип нової людини, що втілює „яркие, живые черты”. Л. Толстой у щоденнику 1909 р. записав: „... у Арцыбашева работает – и самобытно – мысль, чего нет ни у Горького, ни у Андреева... Простой талант без содержания у Куприна; у Арцыбашева и талант, и содержание”.

Другий період (з 1917 р. до поч. 90-х рр. ХХ ст.) – роки радянської влади. В цей час у літературознавстві стала панівною марксистська концепція творчості Арцибашева, яка сформувалася до 1917 р. Історики літератури характеризували роман лише негативно.

Перелом у ставленні до творчості Арцибашева і зокрема до його роману „Санін” відбувся на початку 90-х років ХХ ст., яким і починається третій період вивчення роману. Останнім часом спостерігається посилений інтерес до творчості письменника: перевидаються його твори, з’явилися статті загального характеру (О. Грачова, Л. Єременко, Г. Карпова, Л. Колосов, М. Могильнер, П. Ніколаєв, С. Ніконенко, Т. Прокопов та ін.), однак робіт, присвячених системному аналізу роману, немає.

Таким чином, полеміка навколо роману тривала впродовж багатьох років і не припинилася в наш час. Роман „Санін” продовжує залишатися однією із загадок літератури минулого століття.